

عنوان

رابطه حرام خوری با ناهنجاری های فرهنگی از دیدگاه قرآن

سولماز قره لی

چکیده

در نظام هستی، هر عملی اثری بر جای می‌گذارد؛ هر چند در مواردی نتوان این تأثیر را با چشم ظاهری دید. یکی از این موارد، تأثیر لقمه حرام بر شخصیت و روح انسان و رابطه آن با ناهنجاری های فرهنگی می باشد. از دید ظاهری فرقی بین غذای حلال و حرام نیست، ولی لقمه حرام تأثیری بر شخصیت و فرهنگ آدمی دارد که کشف آن از محدوده علوم ظاهری بشر خارج است. حرام خواری، بر اخلاق، اعمال و عقاید آدمی تأثیری بسیار زیانبار دارد. هدف از این پژوهش بررسی رابطه حرام خواری با ناهنجاری های فرهنگی از دیدگاه قرآن می باشد که به روش پژوهش، توصیفی _ تحلیلی است و به بررسی اسنادی از طریق فیش برداری پرداخته است. در این تحقیق برآنیم تا به این ناهنجاری های فرهنگی حاصل از حرام خواری دست یابیم. یا استفاده از یافته های تحقیق که خدا فراموشی، خوش گذرانی و عیاشی، ظلم، فسق و غیره سبب ایجاد ناهنجاری های فرهنگی شده و طبق آیات قرآن نتیجه می گیریم این موارد که از ناهنجاری های فرهنگی می باشد ارتباط مستقیمی با حرام خواری دارد.

کلیدواژه ها: حرام، ناهنجاری، ناهنجاری فرهنگی، قرآن

مقدمه

افراد جامعه‌ای که مبتلا به مال حرام است، دچار جهل مرکب می‌شوند. چنین اجتماعی می‌رسد به آنجا که از لحاظ فرهنگی مشکلات فراوانی دارد، اما تخیل می‌کند که از برترین فرهنگ‌ها برخوردار است. مال حرام، رابطه انسان با خداوند را به کلی قطع می‌کند و او را به شیطان متصل می‌نماید. خداوند متعال به عزّت و جلال خود قسم خورده و فرموده است که: ممکن است از حق خودم بگذرم، اما از حق الناس نخواهم گذشت؛ بنابراین در قیامت، عبادات و اعمال نیک بدهکار را به بستانکار می‌دهند تا راضی شود؛ و اگر عمل نیکی نداشته باشد یا اعمال او تمام شود، گناهان بستانکار را به پرونده بدهکار منتقل می‌کنند. امروزه نیز با توجه به گستردگی و رواج حرام خواری در جوامع کنونی، مطالعه‌ای هر چند مختصر پیرامون این ناهنجاری در پرتو آیات قرآن برای شناسایی عوامل و راه‌های مقابله با این پدیده ضروری می‌ماید.

قرآن کریم افراد را از تصرف ناشروع در اموال یکدیگر بر حذر می‌دارد و از دو اصطلاح «اکل مال به باطل» و «سحت» سخن به میان آمده که هر دو به معنای تصرف نامشروع در اموال دیگران می‌باشد اگر چه در روایات ذیل برخی از این آیات مصداق خاصی را برگزیده‌اند. از سوی دیگر در قرآن کریم در آیات دیگری از برخی مصادیق تصرف نامشروع در اموال دیگران نظیر سرقت، رباخواری، خوردن مال یتیم، کم فروشی، و... سخن رفته و به موازات موضوع از پاره‌ای عوامل و راه‌کارها سخن به میان آمده است؛ از این رو در این پژوهش با در نظر گرفتن این رویه‌ی قرآنی به رابطه حرام خواری با ناهنجاری‌های فرهنگی می‌پردازیم.

بیان مساله

کسب مال حرام، اصول اخلاق فرهنگی و اجتماعی را از هم می پاشد. به طوری که حرامخوار برای به دست آوردن خرج زندگی، تن به هز دلتی می دهد. نیت افراد تغییر می کند و هر کس به فکر این می افتد که چگونه جیب دیگران را خالی کند. روح برادری و نوع دوستی از جامعه رخت برمی بندد و در نتیجه، اخلاق فرهنگی در جامعه به طخر می افتد؛ زیرا تغییر سرنوشت اجتماع در گرو تغییر اخلاق و رفتار مردم است.

بنابراین لقمه هایی که برگرفته از درآمدهای حرام است بر رفتار و اخلاق اجتماعی و فرهنگی اثر نامطلوب می گذارد؛ چرا که درآمدهای حرام در جامعه، منشا ایجاد ناهنجاری و دشمنی می شود و صفا و صمیمیت را از بین می برد. به تعبیر واضح تر، وقتی انسان راه خود را بر کسب حرام باز دید و برای لقمه ی حلال و حرام تفاوتی قائل نشد، حریم های فرهنگی را نیز نادیده خواهد گرفت و دیگر فرقی میان خیانت، دزدی، کلاه برداری و ... نخواهد گذاشت.

موضوع این پژوهش، رابطه حرام خواری با ناهنجاری های فرهنگی می باشد. در ابتدا، از واژه ی حرام خواری دو معنای متفاوت متصور می شود:

۱- حرام خواری به معنای خوردن چیز حرام ۲- حرام خواری به معنای کسب درآمد از راه حرام

اما آنچه در این پژوهش مورد بررسی قرار خواهد گرفت، حرام خواری در معنای دوم می باشد.

بنابراین، مراد از حرام خواری، گرفتن یا تصرف مطلق آن از طریق نامشروع می باشد؛ درآمدهایی که از طریق نامشروع به دست می آید عبارت است از: خوردن مال یتیم، رباخواری، رشوه خواری، سرقت و کم فروشی و... است.

هدف تحقیق:

بررسی رابطه حرام خواری با ناهنجاری های فرهنگی از دیدگاه قرآن

سوالات تحقیق:

حرام خواری از دیدگاه قرآن چیست؟

ناهنجاری فرهنگی از دیدگاه قرآن چیست؟

پیامدهای ناهنجاری فرهنگی ناشی از حرام خواری در قرآن چیست؟

اهمیت و ضرورت موضوع:

با توجه به اهمیت کسب درآمد و تاثیر آن در حیات فردی و اجتماعی، و از آنجا که مال حرام آثار مخربی بر فرد و جامعه می گذارد و نیز برجسته نمودن خطرات نابود کننده و گمراه کننده لقمه حرام و زمینه سازی آن برای سقوط انسان در ضلالت و جهنم، و همچنین تاکیدات فراوان قرآن کریم و روایات بر عدم تصرف در حقوق دیگران و پرهیز از حرام خواری و نیز سالم سازی جامعه از طریق درآمدهای حلال و گسترش امنیت در اجتماع از این طریق، شناخت مصادیق حرامخواری و آثار مخرب آن در فرهنگ جهت رفع این معضل ضرورت می یابد. و با توجه که در این زمینه کار آنچنانی صورت نگرفته بود درصدد شدیم تا به اهمیت این موضوع بپردازیم.

معنای لغوی حرام

«حرام» از کلمه حرم به معنای ضد حلال، ممنوع، قدغن^۱ و حرام به معنای واجب الرعايه، غیر قانونی، امتناع از انجام کاری، امری که به جا آوردنش گناه باشد، و آنچه که خوردنش در شرع اسلام منع شده است، می باشد.^۲

معنای اصطلاحی حرام در قرآن

«حرام» در اصل به معنای منع و سخت گرفتن و نیز ضد حلال است.^۳ جمع آن «حُرْم» است. «حُرْمَة» اسم مصدر از احترام به معنای چیزی است که بی احترامی به آن جایز نیست و جمع آن حرمت است، مثل غرفه و غُرَفَات.^۴ ممنوع شدن یا به فرمان تکوینی الهی است یا به وسیله بشر و گاه به حکم عقل و گاه به حکم شارع. خداوند در قرآن می فرماید: ای کسانی که ایمان آورده‌اید، چیزهای پاکیزه‌ای را که خدا برای شما حلال کرده، حرام نشمارید و از حد نگذرید که خدا از حدگذرندگان را دوست نمی‌دارد.^۵ مائده، ۸۷

۱. راغب اصفهانی، المفردات فی غریب ابقران، ج ۱، ص ۲۲۹. ابن منظور، لسان العرب، ج ۱۲، ص ۱۱۹. زبیدی، تاج العروس، ج ۱۶، ص ۱۳۶. قرشی، قاموس قرآن، ج ۲، ص ۲۲۹، همگی ذیل واژه ی «حرم»

۲. مصطفوی، المعجم الوسیط، ج ۱، ص ۱۶۹، سیاح، فرهنگ بزرگ جامع نوین، ج ۱، ص ۲۹۱. عمید، فرهنگ عمید، ج ۱، ص ۷۸۶. آذرنوش، فرهنگ معاصر عربی- فارسی، ص ۱۱۸ و ۱۱۹، همگی ذیل واژه «حرم»

۳. ابن فارس؛ معجم مقاییس اللغة؛ ج ۲، ص ۴۴.

۴. احمد فیومی؛ المصباح المنیر؛ ج ۱ و ۲، ص ۱۳۱-۱۳۲.

صورت، فرد فرزند خویش را نمی شناسد و به تربیت او اقدام نمی کند. هرج و مرجی که در هجوم شهوانی هر مردی به زنی پدید می آید، جامعه را در هاله ای از تنازعهای بی پایان فرو می برد. زن زناکار، مورد پذیرش فطرت سالم مردان نیست. بنابراین، الفت و مهربانی و آرامش که از آثار ازدواج است برای زن و مرد حاصل نمی شود.

افزون بر این، در چنین جامعه ای شخصیت زن، تنزل چشمگیری می یابد تا آنجا که تنها وسیله ای برای دفع شهوات مردان هوسران، به حساب می آید و به فرموده رسول اکرم صلی الله علیه و آله یکی از عوامل خراب شدن خانه انسان که قابل تعمیر و جبران نیست، زنا و عمل نامشروع است. (محمد باقر مجلسی،

بحار الانوار، المكتبة الاسلامیه، تهران، چاپ سوم، ۱۳۷۴، ج ۷۹، ص ۱۹).

بی شک، با تعمق در آیات الهی، مظاهر و مصادیق فراوانی چون بی اعتنایی به ارزشها، کم رنگ شدن نقش دین، تبدیل منکر به معروف و بر عکس و... را می توان روشن ساخت و زمینه های فراوان آن را که بسیار مفید است به کاوش نشست، تا راهگشای زندگی بشر امروزی باشد؛ شاید از سرعت فرو رفتنش در انحطاط فرهنگی کاسته شود.

تقلید از بیگانگان

زمینه و بستر دیگر انحطاط فرهنگی (که از موارد گذشته، مهمتر است) تقلید بدون استدلال مردمان یک جامعه از بیگانگان است:

«تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَ فِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ» (احزاب، ۷)

یعنی: بسیاری از آنها را می بینی که کافران را دوست می دارند؛ چه بد اعمالی از پیش برای خود فرستادند که نتیجه آن، خشم خداوند بود و در عذاب الهی جاودانه خواهند ماند.

روشن است که مراد آیه از دوستی اهل کتاب با کافران، صرف علاقه داشتن نیست بلکه دوستی آمیخته با انواع گناه و تشویق به اعمال و افکار نادرست است. قرآن با بیان سرانجام این دوستی، اهل کتاب و همه توحیدگرایان را از تقلید کورکورانه از بیگانگان باز می دارد. حدیثی از امام باقر علیه السلام نقل شده است که چنین معنایی را تأیید می کند:

«یتولون الملوک الجبارین و یزینون اهوائهم لیصبوا من دنیاهم.» (فضل بن الحسن الطبرسی، مجمع البیان فی تفسیر

القرآن، دار الفکر، بیروت، ۱۴۱۴ ق.، ج ۳، ص ۳۸۱)

یعنی: این دسته کسانی بودند که جباران را دوست می داشتند و اعمال هوس آلود آنان را در نظرشان خوب جلوه می دادند تا به آنها نزدیک شوند و از دنیایشان بهره گیرند.

به فرموده حضرت امام خمینی قدس سره تقلید در پوشاک، خوراک، وسائل تجملی، آداب و رسوم شهوانی و... مسلمانان را در انحطاط فرهنگی و فساد پیش می برد و آنان را به ذلت و وابستگی در همه زمینه ها می کشاند. از این رو، قرآن این گونه شباهتها و تقلیدها را ممنوع می داند!

۱. رک.: وصیت نامه سیاسی الهی حضرت امام خمینی قدس سره

نتیجه گیری

این تحقیق با عنوان بررسی رابطه حرام خواری با ناهنجاری های فرهنگی از دیدگاه قرآن نگارش شد. از آنجا که حرام خواری باعث از بین رفتن جامعه و افراد و خانواده می شود و ناهنجاری های فرهنگی ذکر شده در بالا باعث از بین رفتن زندگی گردیده و جامعه را به سمت سستی و تباهی می کشاند همه موارد ناهنجاری طبق آیات قرآن بررسی گردید.

مال حرام مالی است که از راه غیر مشروع بدست آمده باشد . این امر ممکن است با عناوین مختلف خود را نمایان سازد . گاهی به صورت رشوه ؛ گاهی بصورت ربا و برخی از آن از راه قمار یا کم فروشی و یا گران فروشی و قاچاق کالا باشد . در هر صورت وجوه مشترک همه آنها حرام بودن و غیر مشروع بودن آن است که همه آنها به اندازه تاثیرگذاری خود آسیب ها و صدماتی را به جامعه انسانی خواهند زد؛ علاوه براین که در فرایند اقتصادی و اجتماعی جامعه خلل ایجاد خواهند کرد جامعه را دچار انحرافات اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی خواهد کرد. امروزه با توجه به گسترش پدیده ی شوم حرام خواری، برای شناسایی آن، مطالعاتی در پرتو آیات قرآن صورت گرفته است. قرآن کریم افراد جامعه را از حرام خواری و تصرف نامشروع در اموال دیگران نهی نموده است. از مباحث بالا و بررسی انجام گرفته نتیجه می شود که حرام خواری باعث ایجاد ناهنجاری های زیاد فرهنگی از جمله: عیاشی و خوش گذرانی، فسق، جرم و عیاشی، ظلم، گسترش فساد، زنا و غیره می شود و هر کدام از پیامدهای حاصل، از حرام خواری و ناهنجاری های فرهنگی که از دیدگاه قرآن مورد بررسی قرار گرفت باعث از بین رفتن خانواده و جامعه و تباه شدن آن ها میشود. در نتیجه حرام خواری رابطه تنگاتنگی با فرهنگ یک جامعه دارد.

منابع

۱. قرآن کریم، ترجمه ناصر مکارم شیرازی، چاپ دوم، دارالقرآن الکریم، قم، ۱۳۷۳ ه. ش.
۲. ابن بابویه محمد بن علی الامالی شیخ صدوق؛ انتشارات چهارده معصوم (ع) ۱۳۸۶.
۳. ابن منظور، محمد بن مکرم: لسان العرب، بیروت، دارصادر، ۱۴۱۴ ق
۴. انوری، حسن، فرهنگ فشرده ی سخن، بی تا، انتشارات سخن، تهران.
۵. الحکم الزاهره، علی رضا صابری یزدی و محمد رضا انصاری محلاتی، سازمان تبلیغات، ص ۶۲۸.
۶. راغب اصفهانی، حسین بن محمد؛ المفردات فی غریب القرآن، دارالعلم، دمشق، ۱۴۱۲ ه. ق.
۷. ری شهری، محمد؛ میزان الحکمه، ترجمه شیخی، حمیدرضا، قم، انتشارات دارالحديث، ۱۳۷۷،
۸. زبیدی، مرتضی؛ تاج العروس من جواهر القاموس، تحقیق حسین نصار، بی نا، بی جا، ۱۳۹۴ ه. ق.
۹. زحیلی، وهبه، (۱۴۱۸ق)، التفسیر فی العقیده والشریعه والمنهج، بیروت: دار الفکر.
۱۰. طباطبائی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، چاپ ۱۴۱۷ق، دفتر انتشارات جامعه مدرسین حوزه ی علمیه قم، قم.
۱۱. طباطبائی، محمدحسین، (۱۳۸۳ ش)، تفسیر المیزان، ترجمه سید محمد باقر موسوی همدانی، قم؛ دفتر انتشارات اسلامی، چاپ نوزدهم.

۱۲. طبرسی، فضل بن حسن، تفسیر جوامع الجوامع، ترجمه ی: مترجمان، تحقیق: آیه الله واعظ زاده خراسانی، چاپ ۱۳۷۷ش، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، تهران.
۱۳. عبدالسمیع المصری، لماذا حرم الله الربا، مکتبه وهب، ۱۴۰۷ ه. ق
۱۴. عمید، حسن، فرهنگ عمید، تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۴
۱۵. فیض کاشانی، ملا محسن، الأصفی فی تفسیر القرآن، تحقیق: محمد حسین درایتی و محمد رضا نعمتی، چاپ ۱۴۱۸ق، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، قم.
۱۶. قرشی سید علی اکبر؛ قاموس قرآن، دار الکتب الإسلامیه ، چاپ ششم، تهران، ۱۳۷۱ ه ش.
۱۷. قطب، سید. فی ظلال القرآن، تفسیر. ۱۹۸۹م. چاپ: هفدهم، قاهره. دارالشروق.
۱۸. کلینی، محمد بن یعقوب، فروع الکافی، چاپ ۱۳۶۷، دارالکتب الاسلامیه، تهران.
۱۹. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الأئمة الأطهار، تحقیق: سید ابراهیم میانجی، محمد باقر البهبودی، چاپ ۱۴۰۳-۱۹۸۳م، داراحیاء التراث العربی، بیروت- لبنان.
۲۰. مصطفوی، حسن؛ التحقیق فی کلمات القرآن، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران، ۱۳۶۸ ه ش.
۲۱. هاشمی رفسنجانی، اکبر؛ عدالت اجتماعی، قم، مؤسسه امام المنتظر عج، ۱۳۷۹